

Magdalena Lazarek

Grupy marketingowe na rynku rolno-spożywczym województwa zachodniopomorskiego

Ekonomiczne Problemy Usług nr 73, 381-388

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

mgr MAGDALENA LAZAREK
Uniwersytet Szczeciński

GRUPY MARKETINGOWE NA RYNKU ROLNO-SPOŻYWCZYM WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Streszczenie

Wsparcie w ramach działania „Grupy producentów rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 daje wiele możliwości stwarzania warunków wykorzystujących potencjał rolniczy naszego kraju. Jednocześnie się gospodarstw rolnych w grupy producentów rolnych dziś jest koniecznością wynikającą z warunków, jakie określa gospodarka rynkowa. Ukazanie pozytywnych praktyk związanych tworzeniem i funkcjonowaniem owych grup uczy, jak mądrze wykorzystane środki unijne wspomagają konkurencyjność i efektywność funkcjonowania grup producentów rolnych.

Wstęp

Łączenie się (integrowanie) uczestników życia gospodarczego w celu osiągnięcia lepszych wyników gospodarowania nie jest obcym zjawiskiem. Potrzebę podejmowania wspólnego działania łączącego środki, pomysły i pracę różnych, często obcych sobie osób dostrzegano już w czasach starożytnych, kiedy partnerzy łączyli się zarówno w celach zarobkowych, jak i dla ochrony swoich interesów¹.

Na początku lat 90., kiedy zaczęto myśleć i pisać o tworzeniu idei współpracy jako formy określanej mianem „grupa producencka”, nie obowiązywały żadne formy prawne określające regulacje dotyczące zasad funkcjonowania, organizacji czy możliwości wspólnego finansowania działań owej grupy. Z chwilą powstania 15 września 2000 r. ustawy dotyczącej sposobu organizowania się grup producentów rolnych oraz zasad ich funkcjonowania sytuacja się zmieniła².

¹ P. Chałupka, *Prawne i metodyczne aspekty organizowania się rolników w grupy producenckie*, WPODR Szepietowo 1999, s. 34–37

² Ustawa z 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw, DzU 2000, nr 88, poz. 983.

Podstawową ideą powstawania grup producentów rolnych jest wspólne działanie, dzięki któremu można sprostać wyzwaniom opartej na zasadzie konkurencji gospodarki rynkowej. Rolnicy zyskują możliwość zapewnienia sobie silniejszej pozycji na rynku, a tym samym wyższych i stabilniejszych dochodów przez właściwe zorganizowanie się i dostosowanie produkcji do wymagań odbiorcy pod względem jakości, ilości i asortymentu z jednoczesnym stosowaniem zasad ochrony środowiska na wszystkich etapach produkcji, przechowywania oraz dystrybucji produktów rolnych.

Istnienie grup producentów rolnych ma bardzo głęboki i zasadniczy sens, bo w naszych warunkach jest to jedyny sposób zwiększania koncentracji podaży. Grupy dysponującej już określonym potencjałem produkcyjnym łatwiej jest negocjować korzystne warunki sprzedaży choćby dlatego, że jej istnienie eliminuje pośredników między producentem a odbiorcą³.

Grupy producentów rolnych – podstawowe pojęcia

Jednym z istotnych czynników konkurencyjności rolnictwa o niekorzystnej strukturze obszarowej jest organizowanie się rolników i powstawanie grup producentów rolnych. Podstawowym celem w rozumieniu ustawy o grupach producentów rolnych jest dostosowanie produkcji rolnej do warunków rynkowych, poprawa efektywności gospodarowania, planowanie produkcji ze szczególnym uwzględnieniem jej ilości i jakości, jak również koncentracja podaży, organizowanie sprzedaży produktów rolnych⁴.

Termin „grupa producentów rolnych” nie oznacza konkretnej formy prawnej, lecz odnosi się do organizacji, której głównym celem jest wprowadzenie na rynek produktów wytworzonych w gospodarstwach członków tych grup. Stąd grupa producentów rolnych wyróżnia się własną odrębną strukturą organizacyjną oraz formą spośród innych rodzajów organizacji gospodarczych⁵.

Prawo polskie przewiduje cztery podstawowe formy prawne jednoczenia się producentów. Są to m.in. spółki z ograniczoną odpowiedzialności, spółdzielnie, stowarzyszenia, rolnicze, zrzeszenia branżowe. Stan wszystkich grup producentów rolnych w Polsce na dzień 31 stycznia 2011 r. bez względu na formę prawną powstałej grupy zamyka się w liczbie 638 organizacji.

Proces zrzeszania się rolników w grupy producentów rolnych jest działaniem powolnym. Od początku powstania inicjatywy tworzenia grup zainteresowanie ze

³ *Producenci rolni*, www.wzp.pl/wrios/biuro_rolnictwa_i_rozwoju_wsi/producenci_rolni.htm.

⁴ Ustawa z 15 września 2000r. o grupach...

⁵ M. Stolarz, K. Ślusarek, *Informator o grupach producentów rolnych oraz producentów owoców i warzyw*, Materiały z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2010.

strony rolników było znikome, jednak lata 2007–2008 wskazują na znaczny wzrost tworzenia się grup.

W literaturze odnoszącej się do warunków określających tworzenie i działanie grup producentów rolnych wyszczególnia się zasady poprawnie funkcjonującej grupy:

- a) od początku jasno określone cele oraz pełna koncentracja, działalność komercyjna, niereprezentacyjna czy lobbystyczna;
- b) członkowie są współwłaścicielami grupy, kierując jej działalnością oraz zarządzając nią w taki sposób, aby zapewnić sobie korzyści;
- c) warunkiem członkostwa jest podniesienie umowy członkowskiej, w której ustala się wzajemne obowiązki członków grupy oraz podejmowane zobowiązania;
- d) grupa jest prawidłowo finansowana, zarządzana i kontrolowana;
- e) grupa ma osobowość prawną.

Na ogół powodzenie grupy zależy od wielu aspektów jej działania. Dobrze działająca grupa powinna zapewnić członkom średnią cenę za dany towar, liczoną w długim okresie.

Korzyści płynące z integracji poziomej na przykładzie grup producenckich

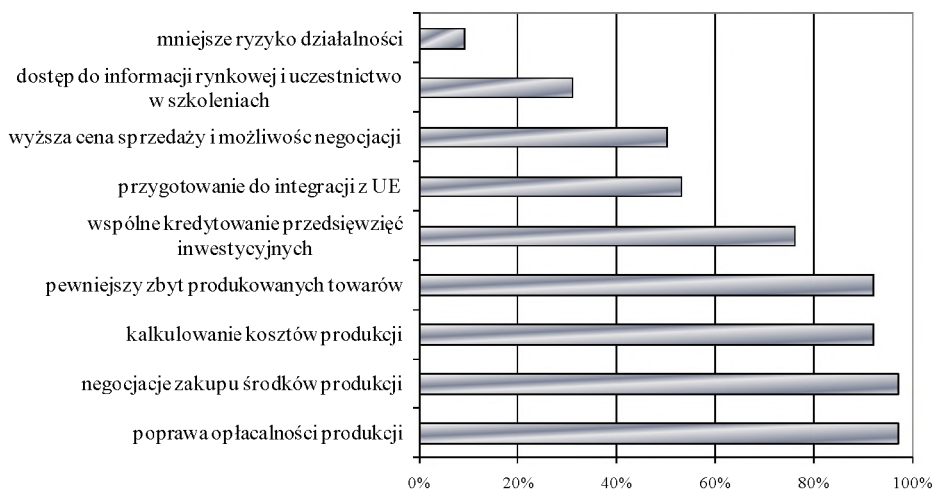
Poprawne współdziałanie w uporządkowanych formalnie grupach producentów rolnych ma pozytywny wpływ na działalność rynku rolnego. Integracja wiązać się będzie przede wszystkim ze wzrostem konkurencyjności rolników na rynku, która powinna dotyczyć⁶:

- ograniczenia bądź wyeliminowania licznych pośredników z rynku,
- budowy trwałych powiązań kooperacyjnych z odbiorcami, sprzyjających stabilizacji produkcyjnej poszczególnych gospodarstw,
- ułatwienia dostępu do informacji rynkowej,
- dostosowania produkcji do przetwórstwa (standaryzacja produkcji oraz odpowiednie przygotowanie do sprzedaży),
- wspólnej promocji i zbytu produkcji.

Dla potwierdzenia powyższych stwierdzeń warto przybliżyć wyniki badań L. Szczebiot-Knoblach na temat korzyści wynikających z uczestnictwa w grupie producenckiej (rys. 1)⁷.

⁶ W. Boguta, Cz. Siekierski, *Grupy producentów rolnych jako czynnik doskonalenia produkcji i obrotu produktami rolnymi*, w: *Ekonomika i organizacja gospodarki żywnościowej*, Zeszyty Naukowe SGGW nr 43, Warszawa 2001, s. 45–56.

⁷ Szerzej: L. Szczebiot-Knoblach, *Tworzenie grup producenckich jako przejaw przedsiębiorczości wiejskiej*, <http://mikro.univ.szczecin.pl/bp/pdf/16/21.pdf>.

Rys. 1. Korzyści wynikające z uczestnictwa w grupie producenckiej

Źródło: L. Szczepiot-Knoblach, *Tworzenie grup producenckich jako przejaw przedsiębiorczości wiejskiej*, <http://mikro.univ.szczecin.pl/bp/pdf/16/21.pdf>, s. 242.

Pozytywnym aspektem jest fakt, że połowa respondentów zauważa możliwości rozwojowe na rynku Unii Europejskiej, na którym będą zmuszeni sprostać nowym bardziej wymagającym oczekiwaniom. Grupy producenckie powstające w europejskim rynku są istotnym elementem funkcjonowania rynku rolnego. Na uwagę zasługuje informacja odnosząca się do argumentu poprawy opłacalności produkcji, jak również negocjacji dotyczących zakupu środków produkcji, są to niewątpliwie najczęściej wskazywane odpowiedzi dotyczące dobrodziejstwa, jakie pojawiają się z chwilą uczestniczenia w grupie producenckiej. Aż 97% ankietowanych odpowiedziało w taki sposób⁸.

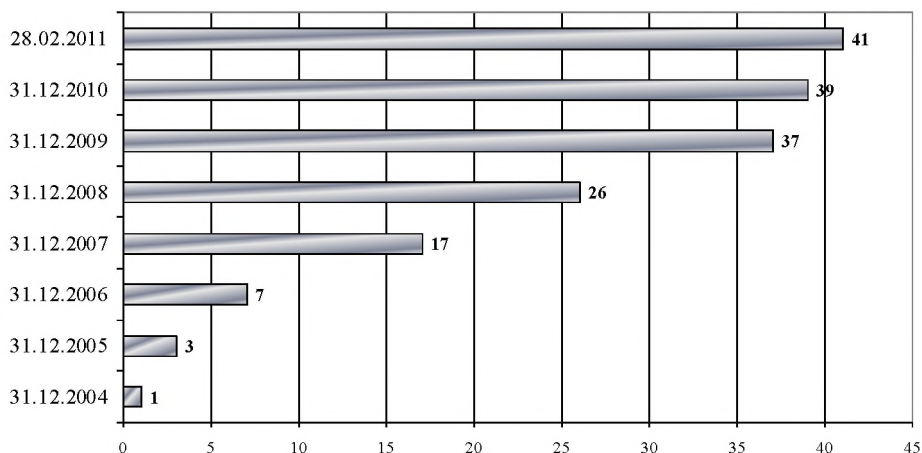
Grupy producenckie w województwie zachodniopomorskim

W województwie zachodniopomorskim organizują się przede wszystkim producenci zboża i rzepaku, jednak proces ten rozpoczął się dość późno, bo dopiero na przełomie 2004 i 2005 r. Znaczny wzrost tworzenia się grup miał tak naprawdę miejsce w latach 2007 i 2008 (rys. 2). Zakładając obecne tempo wzrostu liczby grup do końca 2013 r. powinna oscylować wokół 50.

Porównując szybkość organizowania się producentów rolnych na terenie całego kraju, można wyraźnie zauważyć różnice pomiędzy województwami mającymi większą średnią wielkość gospodarstwa oraz większą specjalizację w produkcji

⁸ L. Knoblach, R. Kisiel, *Procesy integracyjne w sektorze mięsa wieprzowego na przykładzie grup producenckich z terenu Polski północno-wschodniej*, Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2004, s. 72–74.

rolnej od województw, gdzie średnia wielkość gospodarstwa domowego jest niewielka, jak również mniej jest gospodarstw specjalistycznych. Granica ta przebiega ukośnie od położonego na północnym-wschodzie województwa podlaskiego do położonego na południu województwa śląskiego. Na zachód od tej granicy tempo organizowania się rolników jest zdecydowanie większe niż na południowym wschodzie i w centrum kraju⁹.

Podana liczba grup producenckich na koniec lutego 2011 wynosi 41 organizacji – informacja została uzyskana bezpośrednio z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego

Rys. 2. Liczba grup producentów rolnych w województwie zachodniopomorskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Krajową Radę Spółdzielczości oraz informację z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie, luty 2011.

Nie można jeszcze powiedzieć, że proces organizowania się rolników w Polsce jest zaawansowany, jeżeli tylko ok. 2% producentów rolnych, głównie produkujących na większą skalę, jest członkami grup producentów. W tym procesie nie jest najważniejsza liczba grup, a przede wszystkim liczba zorganizowanych rolników – członków grup.

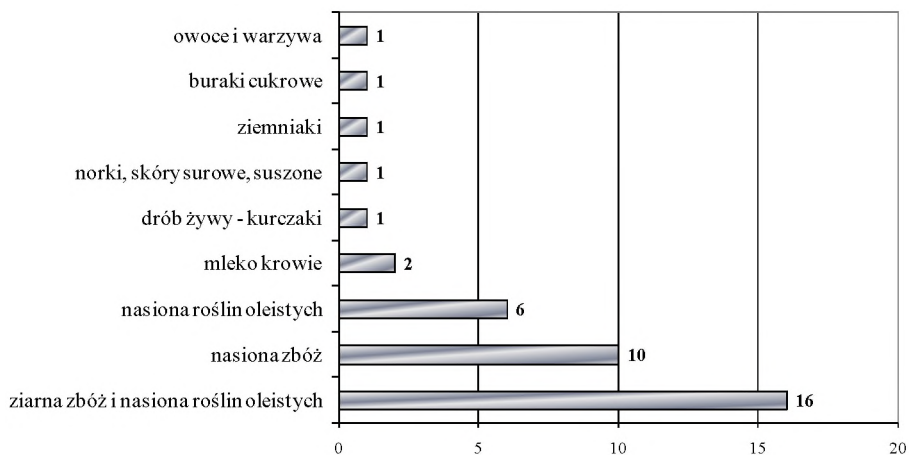
W Polsce jest ponad 350 tys. gospodarstw uprawiających zboża i rzepak o powierzchni 10 i więcej ha, w tym ponad 115 tys. gospodarstw o powierzchni 20 ha i większej. Są to potencjalni kandydaci do zakładania GPR¹⁰. Pomimo tak licznej liczby gospodarstw produkujących zboża Polska w ostatnich dwudziestu latach była importerem zbóż. Problemem jest, że deficyt zboża w Polsce wynika ze słabości

⁹ *Perspektywy rozwoju grup producentów rolnych do roku 2013*, Raport Krajowej Rady Spółdzielczej, s. 67, <http://grupy.krs.org.pl/>.

¹⁰ GPR – grupa producentów rolnych; w literaturze występuje również określenie grupa marketingowa, grupa producencka, zrzeszenia rolników.

organizacji tego rynku. Większość zboża jest produkowana i konsumowana w gospodarstwach drobnych, 1–5 ha i nie jest wprowadzana na rynek. Drobni rolnicy nie potrafią organizować się w grupy producentów rolnych i wprowadzać na rynek jednolite większe partie zboża, które byłyby akceptowane przez przemysł i handel. Producenci ziarna zbóż i nasion roślin oleistych mogą tworzyć grupy osobne dla każdego z tych produktów lub grupy łączone dla obu produktów. Jest to rozwiązanie przyjazne szczególnie dla dużych producentów ziarna zbóż i nasion roślin oleistych¹¹.

Województwo zachodniopomorskie ma potencjał odnoszący się do arealu uprawy, gdyż jest to 29,68 ha przypadające na gospodarstwo rolne. Powierzchnia użytków rolnych to 942 575 ha. Liczba gospodarstw rolnych powyżej 10 ha stanowi 16 565, 15 ha i więcej to 11 825 oraz liczba gospodarstw rolnych powyżej 20 ha – 9359¹². Na rysunku 3 przedstawiono grupy według branż.

Rys. 3. Podział GPR według branż w województwie zachodniopomorskim

Źródło: opracowanie na podstawie informacji uzyskanych z Krajowej Rady Spółdzielczości, styczeń 2010.

Zdecydowanymi liderami w tworzeniu grup producentów zboża i rzepaku są województwa: dolnośląskie, opolskie, kujawsko-pomorskie i zachodniopomorskie, w których osiągnięte ostatnio tempo tworzenia kilkunastu grup w ciągu roku może się utrzymać przez kilka następnych lat. Do grona tego może dołączyć wojewódz-

¹¹ Organizowanie się rolników w grupy producentów rolnych głównym sposobem na podniesienie konkurencyjności gospodarstw rolnych – ze szczególnym uwzględnieniem formy spółdzielczej, Poradnik informacyjno-szkoleniowy, Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskiej, Warszawa, październik 2010.

¹² Opracowanie na podstawie danych Krajowej Rady Spółdzielczości oraz *Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2007 r.*, GUS.

two pomorskie i warmińsko-mazurskie, jeśli rolnicy z tych regionów otrzymają pomoc doradczą i prawną.

Perspektywy rozwoju grup producenckich do 2013 roku

Ostatni wzrost cen żywności i rekordowe obroty na światowych giełdach towarowych to nie przypadek. Branża rolno-spożywcza w Polsce ma przed sobą bardzo dobre perspektywy. Na tej podstawie można wyszczególnić kilka powodów takiej sytuacji. Po pierwsze, poziom światowych zapasów zbóż, który kiedyś wystarczał średnio na dziewięć miesięcy, obniżył się ostatnio do niespełna stu dni. Według prognoz wydaje się mało prawdopodobne, by sytuacja miała się znacząco poprawić w przyszłości z uwagi na stale rosnący popyt na zboża. Napędza go szybki wzrost światowej populacji ludzi i jednoczesny niebezpieczny spadek przypadającej na głowę powierzchni upraw rolnych (obecnie 0,21ha)¹³.

Najwięcej grup do końca 2007 r. – 104 – zostało utworzonych przez producentów ziarna zbóż i/lub nasion roślin oleistych¹⁴. Producenci trzody chlewnej zorganizowali się dotychczas w 62 GPR, co stanowi 25% wszystkich grup; 26 grup utworzyli do końca 2007 r. producenci drobiu, co stanowiło wówczas 10% wszystkich GPR. W rejestrach marszałków znajduje się jeszcze 13 spośród 22 grup producentów owoców i warzyw powstałych do 30 kwietnia 2004 r., tj. do momentu wejścia Polski do UE. Obecnie urzędy marszałkowskie prowadzą odrębne rejestry tych grup. Z innych organizujących się producentów należy wymienić jeszcze producentów tytoniu – 11 GPR, mleka 9 GPR i ziemniaków 7 GPR. W pozostałych produktach liczby tworzonych grup nie przekraczają 1% ogółu. Na 29 produktów, dla których mogą być zawiązywane GPR, w 11 z nich nie powstała dotychczas ani jedna¹⁵.

Na terenie województwa zachodniopomorskiego jest 18 powiatów i 114 gmin o rolniczym charakterze, w których są duże, towarowe gospodarstwa, natomiast nie ma grup producentów rolnych i jak na razie niewielu producentów zrzeszonych w grupy. Jest wystarczający potencjał do zakładania grup nie tylko zbożowych i rzepakowych, lecz także producentów trzody i bydła. O powstawaniu nowych grup mogą zadecydować wzorce płynące już z istniejących grup producentów rolnych oraz prowadzenie szkoleń z zakresu powstawania takich grup. Zakładając dotychczasowe tempo powstawania grup producentów rolnych w województwie, można sądzić, że rocznie powstanie ok. 6 grup. Do końca 2013 r. liczba grup po-

¹³ W. Szczepaniak, *Polscy rolnicy będą miliarderni. Nadchodzą złote czasy dla branży rolno-spożywczej*, „Puls Biznesu” 2011, nr 70, s. 6.

¹⁴ Gospodarstwa rolne w odniesieniu do zboża i nasion roślin oleistych mają możliwość integrować się w trzy możliwe grupy producenckie: po pierwsze, ziarna zbóż; po drugie, nasion oleistych i po trzecie, ziarna zbóż i nasion roślin oleistych.

¹⁵ *Perspektywy rozwoju grup producentów rolnych do roku 2013...*

winna przekroczyć 50. Powstawanie nowych grup będzie zależało w dużym stopniu od liderów, od świadomości rolników, że chcą wspólnie gospodarować oraz wsparcia finansowego państwa. Przyjmuje się, że formami wybieranymi przez grupy producentów rolnych w zachodniopomorskiem będą spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, a drugiej kolejności spółdzielnie.

MARKETING GROUPS ON AGRICULTURAL FOOD MARKET IN ZACHODNIOPOMORSKIE VOIVODESHIP

Summary

Support in the framework of activity “Groups of agricultural producers” under the Rural Development Programme for 2007–2013 provides many opportunities for creating the conditions for using the agricultural potential of our country. At the same time the unification of farms into group of agricultural producers at the present day is a necessity arising from the conditions that determine the market economy. The appearance of positive practices in the establishment and operation of these groups, teaches how to wisely used EU funds to support the competitiveness and effectiveness of agricultural producer groups.